

PROVET I SAMHÄLLSLÄRA 3.10.2019   BESKRIVNING AV GODA SVAR

Tabellen i denna fil (på sidan 3) är inte nödvändigtvis fullkomligt tillgänglig för till exempel användare av skärmläsningsprogram.

Grunderna enligt vilka bedömningen gjorts framkommer i de slutgiltiga beskrivningarna av goda svar. Uppgiften om hur bedömningsgrunderna tillämpats på examinandens provprestation utgörs av de poäng som examinanden fått för sin provprestation, de slutgiltiga beskrivningarna av goda svar och de föreskrifter gällande bedömningen som nämnden gett i sina föreskrifter och anvisningar. De slutgiltiga beskrivningarna av goda svar innehåller och beskriver inte nödvändigtvis alla godkända svarsalternativ eller alla godkända detaljer i ett godkänt svar. Eventuella bedömningsmarkeringar i provprestationerna anses vara jämfällbara med anteckningar och sålunda ger de, eller avsaknaden av markeringar, inte direkta uppgifter om hur bedömningsgrunderna tillämpats på provprestationen.

De viktigaste bedömningsgrunderna i provet i samhällslära är hur examinanden behärskar läroämnets innehåll, tankemodeller och färdigheter såsom de definieras i läroplanen samt ett korrekt och precist bruk av de centrala begreppen inom samhällsläran. En bedömningsgrund är också examinandens förmåga att tolka och kritiskt utvärdera information som beskriver samhällslära fenomen, att dra självständiga slutsatser utifrån denna information och att jämföra olika tolkningar av samhällslära frågor samt att ta ställning till dem och motivera sina ståndpunkter. I bedömningen fästs uppmärksamhet även vid framställningen, hur svaret motsvarar uppgiften, hur svaret avgränsas och hur klar argumentationen är.

Av svaren bör det framgå att examinanden förstår samhällets struktur och funktion som en historiskt skiktad och av historien utformad helhet. Examinanden känner till det finländska samhällets politiska, sociala, ekonomiska och juridiska struktur samt de viktigaste teorierna och begreppen förknippade med den. Vidare kan examinanden koppla de granskade fenomenen till sina bredare samhällslära sammanhang. Examinanden kan i sina svar placera det

finländska samhället i en internationell och global kontext, som bland annat inbegriper medlemskapet i Europeiska unionen och följderna av det. Examinanden kan använda samhällslärens centrala begrepp som makt, inflytande, ansvar och rättvisa. Examinanden förstår också ekonomins grundläggande mekanismer och de principer som styr den offentliga maktutövningen och rättssystemet, samt terminologin som gäller dessa.

I materialuppgifterna kan examinanden tolka och på ett relevant sätt utnyttja olika typer av material gällande samhället och ekonomins funktioner, såsom texter, bilder, videor, kartor, diagram, figurer och statistik. Examinanden kan också utvärdera dem kritiskt. I uppgifter som kräver reflektion och i uppgifter som inkluderar motstridiga fakta visar examinanden att hen förstår att information om samhället till sin karaktär kan vara teoretisk och öppen för tolkning, och att de kausala sambanden mellan orsak och verkan är invecklade och komplexa. Examinanden kan skapa en egen och motiverad syn på samhällliga och ekonomiska frågor som kan vara motstridiga och kopplade till olika värderingar. I bedömningen beaktas examinandens förmåga att utifrån sin kunskap bygga upp välstrukturerade helheter. Likaså fästs uppmärksamhet vid examinandens förmåga att skilja på relevant och irrelevant information samt förmågan att i svaret utnyttja aktuell information.

Tabellen nedan är avsedd som stöd för bedömningen, och den lyfter särskilt fram också de dimensioner av svaret som är kopplade till målen för examinandens färdigheter. Beskrivningarna i tabellen ska ses som exempel.

I de uppgiftsspecifika beskrivningarna av goda svar ges bedömningskriterierna indelade i två nivåer, för goda och berömliga svar. **För uppgifter värda 20 poäng ger goda svar 7–13 poäng och berömliga svar 14–20 poäng. För uppgifter värda 30 poäng är motsvarande gränser 11–20 och 21–30 poäng.**

	0	Nöjaktig	God	Berömlig
<i>Riktig och relevant kunskap; exakt begrepps-användning</i>	Svaret innehåller ingen kunskap som förutsätts i uppgiften. Uppgiften har förståtts fel.	Svaret har knapphändigt innehåll eller innehåller mycket irrelevant. Svarar endast delvis på uppgiften. Hanteringen av begrepp är bristfällig.	Svaret innehåller förhållandevis exakt kunskap som motsvarar uppgiften väl. God hantering av begrepp.	Svaret innehåller väsentligt och med tanke på uppgiften meningsfullt avgränsat kunskapsinnehåll. Hanteringen av kunskap och begrepp är exakt.
<i>Analytiskt, logiskt, välunderbyggt</i>	Svaret är ostrukturerat och oredigt. Påståenden motiveras inte.	Svarets struktur är katalogmässig eller oklar. Granskningen av ämnet är svagt analyserande. Påståenden motiveras knapphändigt.	Svaret är till vissa delar analytiskt. Granskningen av ämnet är följdriktig, även om brister förekommer ställvis. Påståenden motiveras förhållandevis väl.	Svarets generella grepp är analytiskt. Granskningen av ämnet är följdriktig och argumenterande, och påståenden ges goda motiveringar.
<i>Kritiskt, flera perspektiv, förmåga att utvärdera och tillämpa kunskap</i>	Svaret innehåller inga (käll)kritiska observationer och ingen förnufts-baserad utvärdering eller tillämpning av kunskaperna. Svaret visar inga tecken på förmåga att diskutera olika tolkningar eller alternativ.	Svaret visar svaga tecken på källkritik samt några sporadiska och svaga tecken på diskussion kring olika perspektiv och tolkningsmässighet. Svaret uppvisar endast ringa tillämpning av kunskap.	Svaret visar ställvis god (käll)kritisk diskussion och goda tolkningar, samt några goda exempel på tänkande som representerar ett grepp med flera perspektiv. Svaret visar några tecken på förmåga att utvärdera och tillämpa kunskap.	Svaret har ett skarpt och insiktsfullt (käll)kritiskt grepp. Svaret innehåller välöversvärdad diskussion ur flera perspektiv. Svaret innehåller flera exempel på utvärdering och tillämpning av kunskap.

Del I

1. Lagstiftningsprocessen (20 p.)

I ett gott svar beskriver examinandena de centrala skedena i lagstiftningsprocessen, från lagberedning till beslutsfattande och stadfästelse. I svaret ingår exempelvis följande: lagförslag kan göras av såväl regering, riksdagsledamöter som medborgare, i form av medborgarinitiativ; i huvudsak görs lagförslag av regeringen. Skeden i riksdagsberedningen vid lagstiftningen är remissdebatt, utskottsarbete, behandling i plenum och presidentens stadfästelse.

I ett berömligt svar breddas och fördjupas granskningen genom att examinandena noggrannare behandlar utskottets roll och hur lagförslagen, antingen godkända av utskotten eller kompletterade med ändringsförslag, behandlas i riksdagen (första behandlingen, stora utskottets roll, andra behandlingen, presidentens stadfästelse osv.) I svaret redogör examinandena också för hur medborgarinitiativ behandlas i riksdagen samt för medborgarorganisationers och företags roll bakom lagförslagen (lobbning).

2. Europeisk identitet (20 p.)

I ett gott svar öppnar examinandena upp koncept som behandlas i fördraget och redogör för hur de förverkligas i några valda medlemsländer. Länder som följt värdena är till exempel EU:s västliga medlemsländer, där man bland annat respekterar demokrati (folkvalde), rättsstatens principer (oberoende domstolar) och minoriteternas rättigheter. Länder, där unionens gemensamma värden är hotade, är till exempel en del länder i Östeuropa (såsom Polen, Ungern), där rättsstatsutvecklingen, yttrandefriheten och demokratin samt minoriteternas rättigheter (t.ex. behandlingen av romerna) har varit hotade, och mot vilka EU har inlett sanktionsprocesser. Examinandena kan också nämna Europaparlamentets och Europeiska kommissionens åtgärder mot länder som brutit mot värderingarna.

I ett berömligt svar granskar examinandena på ett mångsidigt sätt hur den gemensamma värdegrunden följs och överges. Examinandena kan till exempel utifrån den gemensamma vär-

degrunden diskutera vilken ställning asylsökande som anlänt till Europa har i de medlemsländer som examinanden väljer att behandla. Examinanden kan också diskutera övriga aktuella problem i ett valt land sett ur unionens grundvärdens synvinkel, eller unionens svårigheter i en situation där ett land, som har uppfyllt kriterierna för att få ansluta sig, helt eller delvis vänder de gemensamma värderingarna ryggen.

3. Låga räntor (20 p.)

I ett gott svar visar examinanden att hen förstår begreppet ränta, och diskuterar vilken betydelse låga räntor har för alla tre aktörer. Privatpersoner har mindre avgifter för låneskötsel när räntan är låg, vilket är en stor fördel då det gäller större anskaffningar såsom köp av bostad. Det finns emellertid en risk för att hushållen när de tecknar lån inte tänker på att förbereda sig i tillräckligt hög grad inför räntehöjningar och ökade avgifter för låneskötseln. För företag underlättar lägre räntor investeringar, eftersom företagen ofta finansierar investeringar med lån och låga räntor ger lägre låneskötselavgifter. Med tanke på företagsverksamheten har låga räntor underlättat bland annat investeringslån och låneskötsel, vilket hjälpt företag att klara sig igenom lågkonjunkturer. Statsfinanserna drar nytta av låga räntor genom att den ekonomiska aktiviteten i samhällsekonomin ökar (konsumtion, investeringar). Låga räntor sänker också skötselavgifterna för statsskulderna.

I ett berömligt svar behandlas ovan nämnda faktorer på ett uttömmande sätt. I svaret kan examinanden också belysa återverkningar bortom räntenivån, såsom att låga räntor kan höja priserna på bostadsmarknaden och ge upphov till prisbubblor, vilket medför risker både för hushållen och indirekt för statsfinanserna. I svaret framgår att bland annat Europeiska centralbankens styrräntor påverkar den allmänna räntenivån. Låga räntor belastar bankernas lönsamhet (mindre täckning för räntorna). Bankerna tävlar också om lånekunder med hjälp av bland annat räntemarginaler, som är särskilt små när räntorna är låga. Låga räntor har ändå inte bidragit till en ekonomisk återhämtning.

4. Social rörlighet (20 p.)

4.1. (8 p.)

I svaret presenteras centrala skillnader i social rörlighet enligt decilgrupp. Sådana är exempelvis skillnaderna mellan möjligheterna för dem som kommer från de högsta inkomstklasserna att fortsätta i de högsta inkomstklasserna jämfört med möjligheterna för dem ur de lägsta inkomstklasserna, samt skillnaderna mellan män och kvinnor. Män som härstammade från de högsta decilgrupperna tillhörde också som vuxna oftare än kvinnor de högsta decilgrupperna, kvinnor från de lägsta decilgrupperna tillhörde å sin sida oftare än män de lägsta inkomstgrupperna också som vuxna. Av männen som härstammade från den lägsta inkomstgruppen befann sig 10,6 % och av kvinnorna ungefär 19 % i samma inkomstklass även som vuxna. Å andra sidan hörde 33 % av männen som härstammade från den högsta inkomstklassen till den högsta inkomstklassen också som vuxna, jämfört med 10 % av motsvarande grupps kvinnor.

4.2. (12 p.)

I ett gott svar granskas de faktorer som kan förklara hur utbildningsnivå går i arv och sambanden mellan inkomstnivån i barndomshemmet och inkomstnivån som vuxen. Sådana faktorer är ekonomiska faktorer (t.ex. möjligheter att välja bostadsområde och skola utifrån familjens ekonomiska välstånd och överlag förmågan att satsa på barnens utbildning), sociala faktorer (t.ex. föräldrarnas möjligheter att motivera och socialisera barnen till att välja en utbildning som leder till ett yrke med högre inkomst eller ekonomisk driftighet, att lära sig mångsidiga interaktionsfärdigheter och kommunikation, möjligheten att utnyttja sociala kontakter) och kulturella faktorer (t.ex. att tillägna sig värden och övrigt s.k. immateriellt arv samt annan bildning). När skillnaderna mellan kvinnors och mäns sociala rörlighet granskas kan examinanden diskutera t.ex. genusstrukturer på arbetsmarknaden och samhällets maktstrukturer.

I ett berömligt svar granskas ovan nämnda förklarande faktorer på ett uttömmande och analytiskt sätt. Vidare analyseras deras betydelse och vikt som förklarande faktorer för social rörlighet.

5. Att hyra bostad (20 p.)

I ett gott svar redogör examinanden för centrala faktorer som skulle noteras i en behandling av en tvist i tingsrätten. Sara har rätt att när som helst besluta sig för att säga upp hyresavtalet som gäller tills vidare. Den anmälda orsaken till uppsägningen har ingen rättslig betydelse och därmed har Peters påstående att Sara inte kan säga upp hyresavtalet genom att hänvisa till bostadens dåliga skick ingen juridisk betydelse. Den del av hyreskontraktet där Saras uppsägningstid anges som tre månader är inte lagligt giltig. Lagen om hyra av bostadslägenhet (1995/481, 52 §) stadgar att uppsägningstiden för hyresgästen är en månad och villkoret med vilket hyresgästens uppsägningstid förlängs är därför ogiltigt.

I ett berömligt svar behandlas de relevanta aspekterna. Dessutom kan examinanden beakta att Peter inte har rätt att innehålla hyresgarantin på grund av att diskmaskinen gått sönder, ifall Sara inte haft sönder den uppsåtligen eller genom sin försummelse (1995/481, 52 §). Om Sara agerat på ett sådant sätt att maskinen gått sönder har Peter rätt att behålla den andel av hyresgarantin som motsvarar maskinens värde, men inte hela hyresgarantin. Examinanden kan också diskutera den överenskomna hyresgarantins storlek. Enligt lagen ska den vara skälig och den får inte överstiga tre månaders hyra (1995/481, 8§). Det innebär att hyresgarantin som Peter har krävt har varit lagenlig.

6. Handläggning av tviste- och brottmål i rätten (20 p.)

Ett gott svar visar att examinanden har förstått att en handläggning av ett tvistemål i rätten handlar om att avgöra meningsskiljaktigheter mellan individer eller företag, och ger några exempel på olika tvistemål. I svaret behandlas de centrala skedena i en rättegång (stämning,

kärandes och svarandes ställning, möjligheterna till förlikning, rättens sammanträden, frikännande från talan eller beslut om ersättning, möjligheten att söka ändring i hovrätten). Likaså kan examinanden beskriva vad som betecknar ett brottmål och ge exempel på brottmål. I svaret behandlas de centrala skedena i en rättegång (brottsanmälan, förundersökning, stämningsansökan, stämning, möjligheterna till förlikning, rättens sammanträden där åklagaren och den åtalade står mot varandra, och målsägande och vittnen hörs, domarens, eller domarens och nämndemännens beslut, straff som den skyldige döms till och möjligheten att söka ändring i hovrätten).

I ett berömligt svar granskas behandlingen av tviste- och brottmål på ett uttömmande och grundligt sätt. Gällande tvistemål granskas t.ex. tredsdom då parten inte hörsammat stämningen, skriftlig förberedelse eller huvudförhandling, ändringssökande i domen, medlingsförfarande. I fråga om brottmål kan examinanden granska t.ex. åklagarens åtalsprövning (fördiskussion och) huvudbehandling, medlingsförfarande och förfarande vid ändringssökande.

Del II

7. Social- och hälsovårdsreformen (30 p.)

7.1. (16 p.)

I ett gott svar visar examinanden att hen förstår att social- och hälsovårdsreformen (den så kallade sote-reformen) innebär en förnyelse av den offentliga social- och hälsovården, där arrangerandet av offentliga social- och hälsovårdstjänster skulle förflyttas från kommunerna till landskapen. Examinanden jämför de olika perspektiv på reformförberedelserna som framkommer i materialen och diskuterar vad skillnaderna mellan dem kan bero på. I nyheten från *Suomenmaa* bemöts kritiken mot reformen med frågor som belyser de goda sidor som reformen möjligtvis kan föra med sig. I tidningen kommer förändringsledare Kari Hakari till tals. Enligt honom har diskussionen kring reformen fokuserat för mycket på hotbilderna. Enligt *Kansan Uutiset* har regeringen kört igenom den så kallade sote-reformen utan att

lyssna på oppositionspartierna, vilket lett till att regeringen och oppositionen har ställts mot varandra i frågan. Tidningen betonar att alla riksdagspartier borde få vara med i beredningen av reformen. Nättidningen *Uusi Suomi* lyfter fram riksdagsledamoten Pertti Salolainens (saml.) och projektledaren för social- och hälsovårdsreformen Päivi Nergs åsikter. Salolainen kritiserar det faktum att man börjat genomdriva reformen innan riksdagen har godkänt lagarna som berör reformen. Nerg försvarar detta kraftigt. Av citaten är nyheten i *Suomenmaa* den mest positivt inställda till social- och hälsovårdsreformen och *Kansan Uutiset* är den mest negativt inställda. I nättidningen *Uusi Suomi* presenteras två personers motsatta åsikter.

I ett berömligt svar granskar examinandena materialet källkritiskt. *Suomenmaa* är centerpartiets tidning och nyheten är från våren 2018. Då drev statsminister Juha Sipiläs regering med eftertryck igenom reformen, och därför betonar tidningen reformens positiva sidor. Eftersom Kari Hakari arbetar i projektet betonar också han de goda sidorna med social- och hälsovårdsreformen och grämer sig över den dåvarande tonen i diskussionerna. *Kansan Uutiset* är en tidning som står Vänsterförbundet nära och på grund av partiets oppositionsställning är tidningen mycket kritiskt inställd till regeringens agerande. Nättidningen *Uusi Suomi* är en obunden publikation. Nerg försvarar agerandet som Salolainen kritiserar eftersom hon är projektledare för landskaps-, social- och hälsovårdsreformen. Salolainen kritiserar agerandet i samband med social- och hälsovårdsreformen, trots att han är riksdagsledamot för ett regeringsparti.

7.2. (14 p.)

I ett gott svar analyserar examinandena orsakerna till att social- och hälsovårdsreformen har ansetts nödvändig. En central motivering har varit att nuvarande social- och hälsovårdstjänster inte fungerar på önskat sätt i kommunal regi. Det har poängterats att kommunerna genomför denna service på ett ineffektivt sätt, vilket leder till ökade köer och kostnader. En central motivering är också Finlands åldrande befolkning, som kommer att leda till ett ökat servicebehov. När den arbetsföra befolkningen samtidigt minskar har staten allt mindre skatteintäkter till sitt förfogande, vilket innebär att social- och hälsovården borde vara så

kostnadseffektiv som möjligt. En motivering som presenterats är också att den kommunalt ordnade servicen inte är jämlik regionalt, och att också de socialt betingade hälsoskillnaderna är stora.

I ett berömligt svar granskar examinandena motiveringarna till social- och hälsovårdsreformen på ett uttömmande och analytiskt sätt samt utvärderar dem kritiskt. Examinandena kan också diskutera t.ex. tanken att öppna social- och hälsosektorn för privata aktörer på marknaden, eller social jämlikhet vad gäller såväl företagshälsovården som bashälsovården och specialistsjukvården.

8. Frihandel (30 p.)

8.1. (12 p.)

I ett gott svar framgår det att examinandena förstår att man med frihandel avser fri internationell handel utan handelshinder (såsom tullar, kvoter, förbud osv). I svaret presenteras olika argument för och emot frihandel, hämtade ur materialet. Trump anser exempelvis att USA lider av handeln med flera länder, däribland Kina och Japan, eftersom landet importerar mer från dessa länder än det exporterar dit. Detta leder enligt Trump till arbetslöshet och till att hela branscher försvinner från USA. Friedman har å sin sida ett positivare synsätt; bakom exporten och importen syns skillnaderna i produktivitet mellan länderna och han säger att det lönar sig att importera varor från ett land där det är billigare att producera dem. Detta drar såväl import- som exportlandet nytta av – det ena landet kan sälja sina produkter och invånarna i det andra landet kan få tag i produkterna till ett överkomligt pris. Dessutom, vilket Friedman också konstaterar om handeln mellan USA och Japan, kanaliseras en del av förmögenheten som exportlandet skaffar sig (Japan) som investeringar och lån i importlandets (USA) ekonomi, vilket främjar importlandets ekonomiska utveckling på ett sätt som gynnar bägge parter.

I ett berömligt svar granskas skillnaderna mellan Friedmans och Trumps ställningstaganden om frihandel på ett ingående sätt. Examinandena kan i sitt svar exempelvis behandla att där

Trump anser att skyddstullar är åtgärder som främjar alla aktörer inom nationell ekonomi, ser Friedman dem endast som politiska åtgärder för att skydda vissa ekonomiska aktörers och branschens intressen på bekostnad av andra ekonomiska aktörer. I ett berömligt svar har också talarnas olika roller beaktats. Friedman är en ekonomisk expert som förespråkar frihandel och Trump en politiker som friar till sina anhängare. Svaret visar att examinandena förstår begreppet handelsbalans.

8.2. (18 p.)

I ett gott svar presenteras olika fördelar med frihandel (skalfördelar för företag tack vare stora marknader, effektiviserad produktion och lägre kostnader som uppnås när komponenter kan skaffas av underleverantörer på den internationella marknaden, sänkta konsumentpriser osv.) samt nackdelar (flytt av produktionen till lågprisländer, sänkta löner, miljöproblem och ojämn fördelning av frihandelns fördelar m.m.). I svaret granskas några organisationer som främjar frihandel (t.ex. WTO, dvs. World Trade Organisation), regionala frihandelsavtal såsom NAFTA (Nordamerika) och AFTA (Sydostasien) Svaret kan också ta upp samhällsorganisationer som ingriper i problem med frihandeln (t.ex. Världens socialforum dvs. World Social Forum, den finländska takorganisationen för utvecklingssamarbete Fingo, köpbojkotter m.m.) och handelsbranschens verksamhet (det internationella certifieringssystemet för Rättvis handel). I svaret konstateras också att det inte existerar någon fullständigt frihandel någonstans, eftersom staterna vanligtvis försöker trygga vissa nyckelbranscher (t.ex. jordbruket) med olika metoder (stöd, importkvoter, tullar). Frihandel främjar internationell stabilitet och fred.

I ett berömligt svar förs en uttömmande och analytisk diskussion kring olika politiska påtryckningsmetoder för att främja nyttan med frihandel och motverka dess nackdelar. I svaret kan examinandena även föra en väl underbyggd diskussion kring vilken betydelse regelverk som förbjuder t.ex. konsumentskydd, produktstandarder och monopolställning har då det gäller strävan att förebygga nackdelarna med frihandel.

9. Brexit (30 p.)

9.1. (16 p.)

Enligt Appleby gick Storbritannien med i EU för att därigenom bättre kunna hålla Kontinentaleuropa splittrat, vilket varit landets långsiktiga utrikespolitiska linje. Hacker tror å sin sida att Storbritannien haft ett ärligt intresse att stöda målsättningen med ett integrerat Europa. Applebys och Hackers tolkningar reflekterar briterernas motstridiga förhållande till EU. Man kan diskutera hur träffande beskrivningen är exempelvis utifrån den långa EU-skeptiska traditionen i Storbritannien, vilken har lett fram till brexit. Storbritannien har bland annat inte velat ansluta sig till euron eller till Schengen-avtalet. Å andra sidan ville Storbritannien gå med i det europeiska ekonomiska samarbetet för att få ekonomiska fördelar.

I ett berömligt svar kan examinanden ingående behandla Storbritanniens senkomna medlemskap i den Europeiska gemenskapen 1973 och landets negativa inställning till en fördjupning av integrationen. Examinanden kan föra fram att briterernas intresse främst har riktat sig över haven (Samväldet och den speciella relationen till USA). Samtidigt har Storbritannien varit aktivt inom EU och åtnjutit den inre marknadens fördelar. Examinanden kan diskutera det faktum att avsnittet ur tv-serien från 1980-talet inte avspeglar dagens diskussion och behandlar temat med humorns medel. I svaret diskuteras Storbritanniens ställning och inställning till det kontinentala Europa från andra världskriget framåt.

9.2. (14 p.)

I ett gott svar behandlar examinanden effekterna av Storbritanniens utträde ur EU på ekonomin och politiken. Utträdet påverkar EU:s ekonomi genom att förhindra den fria rörligheten av varor, kapital, arbetskraft och tjänster mellan EU och Storbritannien. En eventuell tullgräns hindrar handel och dämpar den ekonomiska tillväxten. EU-medborgarnas position i Storbritannien och de brittiska medborgarnas position i EU försvåras och kräver nya avtal. Hur starkt utträdet påverkar ekonomin beror på vilka villkor utträdet sker enligt, och på hur EU och Storbritannien avtalar om sin framtida relation. Brexit-processen har klargjort för övriga EU-länder vilka kostnaderna är för ett EU-utträde, och fört dem tätare samman, åt-

minstone i fråga om sin hållning gentemot de förslag Storbritannien kommit med. Storbritannien har varit en nettobetalar inom EU och efter dess utträde blir de kvarvarande länderna tvungna att omförhandla sin gemensamma budget.

I ett berömligt svar diskuterar examinandena genom noggrann argumentation följderna utifrån flera olika politiska perspektiv. Handelshindren får följder för alla företag som idkar handel med Storbritannien. EU borde underhandla om ett nytt avtal med Storbritannien, eller göra upp en mängd separatavtal. Tullgränsen mellan Nordirland och Irland kan leda till svåra problem för den irländska ekonomin, och kan därtill allvarligt hota säkerheten i Nordirland och därmed också i Irland. Storbritannien är en kärnvapenmakt och ett NATO-land. Dess utträde ur EU försvagar EU:s utrikespolitiska position, även om EU inte egentligen är en militär aktör. Storbritannien har varit ett av de länder som godkänt det försvarsinitiativ Frankrike lagt fram för EU, och landets utträde ur EU kan komma att undergräva trovärdigheten i initiativet.